

ԱՂՎԱՆ ՄԽԻԹԱՐՅԱՆ

Խաչատուր Աբովյանի անվան ՀՊՄՀ
կերպարվեստի ամբիոնի ասիստենտ
ՀՏԴ 769.2

ԱՐԱ ԲԵՔԱՐՅԱՆԻ ԳՐՔԻ ՆԿԱՐԱԶԱՐԴՈՒՄՆԵՐԸ

Բանալի բառեր. գիրք, նկարազարդում, կերպար, կոմպոզիցիա, տարբերակ, մեկնաբանում, արվեստագետ:

Ключевые слова: книга, иллюстрация, образ, композиция, вариант, интерпретация, искусствовед.

Key words: book, illustrations, character, composition, version, comment, artist.

Գրքի գրաֆիկան կարևոր տեղ է գրավում Արա Բեքարյանի (1913-1986) ստեղծագործության մեջ: Գրքի նկարազարդման արվեստով նա սկսել է զբաղվել բավական ուշ՝ 1953 թվականից: Իր կյանքի երեսուն տարիների ընթացքում արվեստագետը ձևավորել է շուրջ քսան գիրք: Հայ մեծանուն գրող և երգիծաբան Հակոբ Պարոնյանը նրան գրավեց գրքի ձևավորման արվեստով զբաղվելու հենց առաջին քայլերից, երբ 1953 թ. նկարիչը ձեռնամուխ եղավ գրողի երկիստոր «Ընտիր Երկերի» նկարազարդմանը: Առաջին փորձը կատարվեց գեղանկարչությանը առավել մոտ տեխնիկայով: Հիմք ընդունելով թղթի մի փոքր անհարթ ֆակտուրան՝ նկարիչը ստուսի սևի և մոխրագույնի երանգների սահմաններում ստեղծեց թերթեր, որոնք պահպանել են իրենց արտահայտչական ուժը:

Արա Բեքարյանը նկարազարդել և ձևավորել է Մ. Գորկու «Հեքիաթներ» (1953), Հ. Պարոնյանի «Ընտիր երկեր» (հ 1,2, 1954), «Քաղաքավարության վնասները» (1959), «Երկեր» (1969), «Մեծապատիվ մուրացկաններ» (1975, 1980, ռուս՝ 1982), Դ. Դեմիրճյանի «Քաջ Նազար» (1956, 1973, ռուս՝ 1977), Եր. Օսյանի «Համբարձում աղա» (1956, 1971), Վ. Թոթովենցի «Աղավնիներ» (1957) և «Կյանքը հին հռոմեական ճանապարհի վրա» (1979), Եղ. Չարենցի «Երկիր Նաիրի» (ռուս՝ 1960, հայ 1977), Հ. Թումանյանի «Ոսկի քաղաքը» (1969, ռուս՝ 1960), Ռ. Ջովանյոլիի «Սպարտակ» (1982), Վ. Բեքարյանի «Սուտ հարսը» (1963), «Ձեզնից անմեղը» (1970) և այլ գրքեր:

Նրա լավագույն երկերի ձևավորումներից է «Մեծապատիվ մուրացկաններ» (1962) երկը, որին նա անդրադարձել է երկու անգամ՝ 1953 և 1961 թվականներին: Նշենք, որ Բեքարյանը ևս կրկնակի անդրադարձ է կատարել միևնույն ստեղծագործությանը: «Մեծապատիվ մուրացկաններ»-ի

առաջին իսկ պատկերագրողված էջից, որն ի դեպ օգտագործվել է նաև ստեղծագործության տիտղոսաթերթին, բացահայտվում են այն տիպական կերպարները, որոնք բնորոշ են պոլսահայ միջավայրին: Կերպարներն այնքան հյուրեղ և ներքուստ շարժուն են, որ թվում է՝ ընթերցողին ներմուծում են XX դարի պոլսահայ միջավայր, որը լեցուն է անկրկնելի կոլորիտով, ներծծված է լոկ իրեն ներհատուկ խնդիրներով, դառնություններով, զավեշտով: Արա Բեքարյանը հենց խորքից է ընկալել պարոնյանական բնութագրումները և կարողացել է մի կողմից սարկազմի, մյուս կողմից ավստասանքի ու ցավի լեզվով խոսել պոլսահայության խնդիրների մասին: Արվեստաբան Մանյա Ղազարյանը գտնում է, որ «Մեծապատիվ մուրացկանների» պատկերագրային լեզուն ավելի գեղանկարչական է, քան գրաֆիկականը: «Ամենայն մանրամասնությամբ վերարտադրվում է Կ. Պոլսի տիպիկ թաղամասերից մեկը՝ Այա Սոֆիայի սլացիկ մինարեներով ու կիսակլոր գմբեթներով, ծովն իր հարթ ու հանգիստ արծաթագույն մակերեսով, նավակներով, նավահանգիստին կից ավի սալահատակներով: Հեռանկարի, օդի, լույսի հարցերը լուծված են գեղանկարչության սկզբունքներով, որը բնորոշ է նաև կոմպոզիցիայի կենտրոնում պատկերված գործող անձանց»¹: Այդուհանդերձ, մենք գտնում ենք, որ էջային պատկերները բնավ էլ զուրկ չեն գրաֆիկական գծայնությունից և գրաֆիկային բնորոշ սուր, հակիրճ նաև տեղ-տեղ թուցիկ գծային շարժումներից և ստվերաթծերից: Նույն էջում քաղաքի հեռավոր պատկերը տրված է սև գծի ճկուն, շարժուն հարվածներով, և հեռավոր պատկերը ոչ թե ավարտուն գեղանկարչական բնույթ ունի, այլ թեթև ակնարկային: Կենտրոնում Պոլսո միջավայրից երկու տիպիկ, հյուրեղ կերպարներ են, մեկը գավառից եկած և հարուստ, մյուսը՝ քաղաքից և ինչքի կարոտ. զրուցելով քայլում են դեպի պայմանական քաղաքը: Կերպարները հայ ընթերցողի համար խիստ ճանաչելի են ոչ միայն գեղարվեստական երկին հարազատ լինելու պատճառով, այլ նաև հայ բեմում հանճարեղ կերպով մարմնավորված լինելու շնորհիվ: Միջին սերնդի հանդիսատեսը իր հիշողության մեջ վառ է պահում Յուլակ Ամրիկյան-Աբխաղում աղան, Հրաչյա Ներսիսյան-Մանուկ աղան, Արուս Ասրյան-միջնորդ կինը, Արման Կոտիկյան-բանաստեղծը: Պատկերագրողված էջերին կերպարների արտաքինը նույնիսկ հուշում է անգուգական դերասանական կազմը, որն արմատներով պոլսահայկական էր: Անշուշտ, որոշ էջերում գեղանկարչության տարրերը առկա են, սակայն սա այն դեպքն է, երբ այս հանգամանքը չի խանգարում գրքի օրգանական ընկալմանը: Մեծապատիվ

¹ Մ. Ղազարյան, Արա Բեքարյան, գիրք ալբոմ, Երևան, 1984, էջ 17:

մուրացկանների նկարագրողումը ամփոփվում է հինգ էջերի մեջ, որոնք ներբեռնված են հատորյակի համապատասխան հատվածներում: Այս, ինչպես նաև «Բանաստեղծը», «Աբխտղոմ աղան և միջնորդ կինը» թերթերում Բեքարյանը կերպարները բնորոշող առանձին մանրամասներից բացի շեշտում է նաև հերոսների կեցվածքը: «Բեքարյանը թեև չի եղել Կ. Պոլսում, սակայն զգում է միջավայրը, կենցաղը, սոցիալական տարբեր խավերի ապրելակերպը: Եվ այդ զգացողությունը նպաստել է կերպարների ռեալիստական մեկնաբանմանը, սուր բնութագրումներին»²:

Ինչպես նկատում է արվեստաբան Սաթենիկ Մելիքյանը, «մշակութային արժեքների գնահատման չափումները շատ են: Շատ են ու տարբեր: Ինչ չափանիշներով էլ գնահատենք Հակոբ Պարոնյանի «Մեծապատիվ մուրացկաններ» վեպը՝ այն միշտ կմնա անգերազանցելի: Արդյոք դա՞ չէր պատճառը, որ հայ նկարիչներից ոչ մեկը չէր համարձակվում նկարագրողել նրա երկերը՝ վստահ չլինելով, որ ինքն իր նկարներով եթե ոչ ավելի հնչուն, քան Պարոնյանը, բայց գոնե հավասար ուժով կլուծեր նկարչի առջև դրված գեղագիտական խնդիրները»³:

Բեքարյանը Աբխտղոմ աղային պատկերել է անձրևանոցով. այն գոց է և թելով փաթաթված, մինչդեռ մեկ ուրիշ նկարիչ անձրևանոցի այդ թելն ավելորդ է համարել, ավելի շուտ չի հասկացել և անձրևանոցը նկարել է առանց թելի: Թվում է անարժեք մի մանրամասնություն. այստեղ նկարիչը ցանկացել է ի ցույց դնել Աբխտղոմ աղային հատուկ զգուշավորությունը. նա անձրևանոցը վերցրել է, թեպետ անձրևի ոչ մի նախանշան չկա, դա բնորոշ է այդ սահմանափակ և զգուշավոր մարդու համար: Որքան ճիշտ ու ժամանակին հարագատ են բամբասող կնոջ զգեստը, գլխարկը և ձեռնոցները, որոնցից մատները դուրս են եկել, ահա թե ինչպես պետք է նկարիչը օգնի հեղինակին՝ ցույց տալով այն, ինչը նույնիսկ գրված չէ: Մասնավորապես հաջողված են խմբագրի ժեստերը, շարժումները, իրար ագուցված ձեռքերը, ուսերի բարձրացրած վիճակը, որ ցույց է տալիս նրա կեղծ նվիրվածությունն ու շողոքորթ էությունը, և ի հակադրություն դրա՝ Աբխտղոմ աղան՝ ծանր, չեզոք:

1982 թվականին «Սովետական գրող» հրատարակչությունը ռուսերեն լեզվով լույս ընծայեց Հակոբ Պարոնյանի «Մեծապատիվ

² Մ. Ղազարյան, նույն տեղում, էջ 17:

³ Ս. Մելիքյան, Ալեքսանդր Սարուխանի արվեստը, Երևան 2004, էջ 50: Ի դեպ, «Մեծապատիվ մուրացկաններ» նկարագրողել են երեք նկարիչներ՝ Ալեքսանդր Սարուխանը, Արա Բեքարյանը և Հովհաննես Շավարշը: Նկարագրողել են միմյանցից բոլորովին տարբեր ձևերով:

մուրացկանները»՝ զետեղելով գրքի մեջ Արա Բեքարյանի նկարագրողումների ջրաներկային տարբերակները: Օգտագործված է վեց պատկերագրողային էջ, որոնք վերաբերում են պլոմեի առանցքային դրվագներին: Այս պարագայում թեթև երանգային, տոնային անցումները ամեննին չեն խանգարում կերպարների սուր ընկալմանը, այլ ներդաշնակում են ընդհանուր գրքի կառուցվածքին: Որոշ էջերում նույնիսկ նկարները ակամայից հիշեցնում են նույն դարաշրջանի Եվրոպական իրականության դրվագները՝ վրձնած կամ պատկերագրողած ֆրանսիացի պոստիմպրեսիոնիստ-մոդեռնիստ նկարիչների կողմից՝ Թուլուս-Լոտտեկ, Ստեյնլեն: Նկարիչը կարծես մոտենում է կերպարների մեկնաբանմանը, ոչ միայն պոլսահայկական միջավայրի եղելությունից, այլ նաև իր համաշխարհային մշակույթին առնչված լինելու հանգամանքից:

Արա Բեքարյանի պատկերագրողումները շատ ավելի մեղմ են իրենց գրաֆիկական լուծումներով և երևույթները, թեկուզ և զավեշտալի, պահում են հումորի ծիրում: Ինչպես նշեցինք՝ շատ ավելի բեմական:

Կարծես Պարոնյանի նկարագրված և Բեքարյանի ձեռքով կերպավորված երևույթները սոցիալական տեղայնացում ունեն, սակայն Բեքարյանի մեկնաբանումը առիթ է տալիս մտածելու, որ կերպարներն ոչ մի տեղ էլ չեն գնացել, այլ մնացել են մեր մեջ:

Եվ «Մեծապատիվ մուրացկանների» առաջին տարբերակի, և «Պտույտ մը Պոլտ թաղերուն մեջ» պատկերագրողելու լեզուն ակամայից հիշեցնում են ռուսական գրքային գրաֆիկայի ասպարեզում ստեղծագործող վարպետների գործերը, որոնք տիպական էին 1950-ականների և 1960-ականների սկզբի համար: Բեքարյանի պարագայում պատկերվող երևույթները պարզապես ռուսական չեն, այլ տիպիկ պոլսահայկական և հենց դրանով էլ մեր ընկալմանը՝ հոգեհարազատ:

Հ. Պարոնյանի հետ ունեցած առաջին հանդիպումից հետո Բեքարյանը անդրադարձավ Գրիգոր Զոհրապի «Նովելներին» (1961): Նշանակալից է Գրիգոր Զոհրապի դիմանկարի ստեղծումը: Քսաներկու նովելներից նկարիչն ընտրել է միայն վեցը և յուրաքանչյուրի համար կատարել մեկական թերթ: Այդ թերթերից երեքը («Զաբուղոն», «Փոթուրլըն», «Թեֆարիկը») ունեն կոմպոզիցիոն ծանրաբեռնվածություն, միջավայրի, տարագների, կահկարասիների, իրերի մանրակրկիտ վերարտադրումներ, որոնք, սակայն, թուլացնում են նրանց գրաֆիկական արտահայտչականությունը: Բոլորովին այլ են մյուս երեք թերթերը: Դրանք միաֆիգուր կոմպոզիցիաներ են, որոնցում պատկերված են նովելների գլխավոր հերոսները: Եվ եթե ողբերգության գեղարվեստական արտացոլման օրինակները Բեքարյանի ստեղծագործության մեջ սահմանափակվում են Գ. Զոհրապի նովելներով, ապա Հ. Պարոնյանը

անսպառ զավեշտի և ծիծաղի աղբյուր է կենսախնդ քննադրությամբ ու հումորով օժտված նկարչի համար:

1961 թվականին մեկ անգամ ևս Բեքարյանը անդրադարձավ Հակոբ Պարոնյանին: Նախկինում կատարած աշխատանքներին ավելացան «Ատամնաբույժն արևելյան» կատակերգության նկարազարդումները: Նկարիչը հիմնովին վերանայեց կոմպոզիցիաները, կերպարները, և, ամենակարևորը, արտահայտչական միջոցները: Սև գուաշով նկարազարդումներում տոնային մշակումների բացահայտումը ստիպում է նկարչին ուշադրության կենտրոնում պահել գծի էմոցիոնալ ներգործությունը:

«Պաղտասար աղբարի» առաջին տարբերակը կատարված է ևս գուաշի տեխնիկայով: «Պաղտասար աղբարի» նկարազարդումներում Բեքարյանը կատարվող դեպքերին նայում է որպես կենցաղային դրամայի, որտեղ մարդիկ ընկնում են զավեշտական կացության մեջ: Դրան օգնում են նաև վրձնահարվածների ինտենսիվությունը, սևի տոնային լուծումները, որոնք թերթերին տալիս են ժանրային նկարի երանգ⁴:

Երկրորդ տարբերակում ամեն ինչ կառուցված է զավեշտի վրա: Զավեշտական են կերպարները (Անուշ, փաստաբան, Սողոմեն, Կիպար), զավեշտական են գործողությունները (ամբաստանող երկու կանանց կողմից կատակերգության հերոսին քաշքշելը) և դրանց կողքին Պաղտասար աղբար ողբերգական կերպարը, որն արտաքին զավեշտական բնութագրման հետ դրված է նաև դրամատիկական հոգեվիճակի մեջ: Հինգ գրաֆիկական էջերը աստիճանաբար հասունացնում են պիեսի կոմիկական սյուժետային գիծը և հոգեբանորեն պատճառաբանված կերպով մեկնաբանում գլխավոր հերոսի ապրումները: Նկարազարդման այս շարքում ևս Բեքարյանը մեծապես ազդված է հայ բեմարվեստի հանճարեղ վարպետների կերպարային կերտվածքներից: Հետաքրքրական է նաև մեկ այլ հանգամանք. կենցաղայնությունն այստեղ մեկնաբանվում է այնպիսի ներքին շարժունակությամբ, որ, մի կողմից բխելով բեմական միզանսցենի դինամիզմից, մյուս կողմով ակամայից հանգեցնում է XIX դարի Եվրոպական գրաֆիկական արվեստի շարժուն ելևէջներին: Այստեղ տեղին է հիշել Էդգար Շահինի Փարիզյան տեսարանները: Վերջիններս իհարկե լուծված են օֆորդի տեխնիկայով և օժտված են տիպիկ գրաֆիկական լեզվամտածողությամբ, այդուհանդերձ Բեքարյանական գուաշով կատարած միզանսցենները իրենց իրավիճակային դրվագներով և սրությամբ մոտենում են Շահինի բնութագրումներին:

⁴ Մ. Ղազարյան, Արա Բեքարյան, գիրք ալբոմ, Երևան, 1984, էջ 19:

Համարձակորեն կարող ենք ասել որ Պարոնյանական կերպարները Բեքարյանի մեկնաբանմամբ բեկված են թատերական բեմական պրիզմայով և այդ իսկ պատճառով մտերիմ են հայ հանդիսականին:

Պարոնյանական երկերի նկարագարողումների շարքում «Մեծապատիվ մուրացկանները» նույնպես ձևավորված է տարբերակներով: Առաջինը (1953) ևս մեկնաբանված է որպես կենցաղային կատակերգություն: Երկրորդում (1961) նկարիչը գրական երկն ընկալում է որպես բնութագրումների, մարդկային զավեշտական կերպարների կատակերգություն, որտեղ կարևորը գործող անձանց գեղարվեստական մարմնավորումն է և նրանց փոխհարաբերությունների զավեշտական հակադրությունը:

Սպիտակ ֆոնի վրա ուրվագծված կերպարներն օժտված են ազգագրական հատկանիշներով, կերպարային սուր բնութագրումներով, ժամանակին ու տեղային բնորոշ նկարագրով: Եթե առաջին տարբերակում Աբիսողոմ աղան ամեն ինչի նկատմամբ անտարբեր, հոգնած գավառացի է, որն իր արտաքինով ու պահվածքով տարբերվում է շրջապատից, ապա երկրորդում նա շատերից մեկն է, նույն միջավայրի, նույն հասարակության ծնունդ, գործողությունների մեջ ակտիվ ներգրավված անձնավորություն, որի համար հետաքրքիր են միջնորդ կնոջ զրույցը և Մանուկ աղայի անվերջանալի պատմությունը: Առաջին տարբերակի վերջին էջում նկարիչը բոլոր մեծապատիվ մուրացկաններին համախմբել է Աբիսողոմ աղային հյուրընկալած տան մուտքի մոտ: Մեծ քանդակագործ Երվանդ Քոչարը իրավացիորեն նշում է. «Նրանց հուսախաբ, շիվար ու տագնապալից վիճակը, դեմքերը, շարժումները այնքան հարազատ, այնքան պոլսական են, որ նույնիսկ հիշում ես առանձին մարդկանց, Պոլսի ծանոթներիդ. կարծես նարիչը տեսել, ճանաչել է նրանց»:

Երկրորդ տարբերակում Բեքարյանը հրաժարվեց այդ էջից, քանի որ չկար ամենակարևորը՝ դեպքերի զավեշտականությունը: Երևան եկավ նոր էջ: Աբիսողոմ աղան սուղուկը ձեռքին փախչում է իր հետապնդողներից:

Պոլսահայության միջավայրի արժարժման թեմայով Արա Բեքարյանը կատարել է նաև Ատրպետի «Տժվժիկ» պատմվածքի ոչ միայն նկարագարողումները, այլև գրքի ձևավորումը: Սկսած շապիկին հարող կերպարներից և գրվածքից, շապկադարձին կատարված Պոլսի թաղերու պատկերից մինչև էջերը ուղեկցող մանրանկարները, որոնք ավելի շատ ձեպանկար են հիշեցնում, կատարված է վարպետի կողմից⁵: Սա արդեն

⁵ Գիրքը տպագրվել է «Հայաստան» Հրատարակչության կողմից 1975 թվականին:

գրքի օրգանական մշակաման տարբերակն է որում գրաֆիկական մտածողությունը իշխում է ծայրեփծայր:

Արա Բեքարյանը նկարազարդել է նաև հոր՝ Վաղինակ Բեքարյանի «Ձեզնից անմեղը» վիպակը: Հետագայում Արա Բեքարյանն անդրադարձավ Երվանդ Օտյանին ու ձևավորեց նրա «Համբարձում աղա» պատմվածքը (1971): Այստեղ ևս Բեքարյանի համար կարևորը տիպաժներն են: Հատկապես ուշագրավ է նահապետական արժանապատվությամբ լցված Համբարձում աղան:

Բնավորությունների, կերպարների սուր և դիպուկ բնութագրումների մեթոդը հնարավորություն տվեց Արա Բեքարյանին նկարազարդել Եղիշե Չարենցի «Երկիր Նաիրի» վեպը (1960): Նկարազարդման համար Բեքարյանը կատարել է նաև էջային նկարներ, որոնք դարձյալ գրավիչ են կերպարների զավեշտական և հոգեբանական բնութագրերով: Հատկապես գրավում են գավառական քաղաքի բնակարանները՝ վերնից դիտված, որտեղ մի քանի շտրիխներով, արևից ուժեղ լուսավորված տների ու խանութների առջև ընկած ստվերների միջոցով ողջ տեսարանն իր ցածրահարկ տներով և նեղ փողոցներով ստանում է տիպական բնութագրում: Բնակարաններում հանդես է գալիս նաև որպես գեղանկարիչ Բեքարյանի՝ այդ ժանրի նկատմամբ ունեցած նախասիրությունը: Կարսի՝ գավառական քաղաքի իրար վրա բարձրացած միահարկ և հարթ կտուրներով տները ուժեղ լուսավորությունից կենդանանում, աշխույժ կերպարանք են ստանում: Քաղաքի վրա ծանրացած նշանավոր ամրոցի ընդհանրացված պատկերումը հետին պլանում, բնակարանի տալիս է տարածություն և մոնումենտալություն: Եղիշե Չարենցի «Երկիր Նաիրի» վեպի նկարազարդումներում արտահայտված սուր դիտողականությունը, դրամատիկ գծերի հետ համադրված երգիծականի դրսևորումները գալիս են լրացնելու զավեշտականի նկատմամբ նկարչի ունեցած հետաքրքրությունը: Վեպի սուր երգիծական և տեղ-տեղ հեզնական կերպարները ներկայանում են արդեն իսկ գրքի սուպեր շապիկին: Կերպարների միայն դիմային նկարագրերն արդեն իսկ խոսում են սպասվող բովանդակության մասին: Կերպարների պատկերագրումը գծային է և կատարված է լակոնիկ միջոցներով, որոնք լրացնում են շապիկի գրվածքը: Էջային նկարները, որոնք խիստ բնութագրական են սյուժեի դրվագային մեկնաբանությամբ, կատարված են գծատոնային սկզբունքով, և տոնը, որպես ստվերող բիծ, լրացնում է գծի սուր արտահայտչականությունը նաև ստվերային հակադրումով, սև սպիտակի վրա ստեղծում թեթև նշմարվող ծավալ: Պատկերներում թղթի հարթությունը պահպանված է, որպեսզի կերպարները չկտրվեն գրքի օրգանական միջավայրից: Թե կրոնավորը, թե աշխարհիկը, և թե կենցաղայինը

պարուրված են նրբագագ հումորի շղարշով: Բեքարյանը չափազանց զգայուն, նրբագագ նկարիչ է, որպեսզի կարողանա միևնույն ժամանակ կերպարները պահել և դիտողականության ոլորտում, և պայմանական գեղարվեստականության սահմաններում: Այս նկարագարդումներում Բեքարյանը նույնքան բազմակողմանի է որքան բազմաշերտ:

Զավեշտական իր ամբողջության մեջ զգալու և վերարտադրելու նրա արվեստի առանձնահատկությունը փայլուն դրսևորվեց Դերենիկ Դեմիրճյանի «Քաջ Նազար» կատակերգության նկարագարդումներում (1959), հայկական գրքի նկարագարդման գլուխգործոց:

Դեմիրճյանի կատակերգությունը նկարագարդելիս Արա Բեքարյանը նկատի չի առնում, որ պիես է ձևավորում: Նա հեռու է մնում թատերական միզանսցենների, շատ հասկանալի, ազդեցություններից, պահպանում է տեքստից բխող հումորի ոգին, հասնում կերպարների սուր բնութագրումների: Առանձնակի հետաքրքրական է շրջադարձային հորիզոնական գծով կատարած այն կոմպոզիցիան, որում «Քաջ Նազարը» իր թախտին թիկնած շրջապատել է իրեն քննողներով, թուլամորթներով, թերմիտներով: Կոմպոզիցիայի կենտրոնը ընդգծված է մեծ սկուտեղով, որի մեջ բրգաձև կիտված է փլավը, որը երկնքից իջած բարիքների խորհրդանիշն է: Այն դրված է Նազարի հանդիման և այս երկու դրվագները կարծես զավեշտի լեզվով մեկնաբանում են ճակատագրի հեգնանքը՝ անարժանը նստել է գահին՝ իր առջև ունենալով երկնքից իջած մանանան: Կոմպոզիցիան և պատմողական է, և հակիրճ. այն ներգրավում է տեքստը և միաձուլվում էջերին: Ածուխն ու մատիտը կարծես պարելով ուրվագծում և ստվերագծում են առարկաները և չեն հասցնում վերջիններս խուլ կոնկրետության մակարդակի: Գրաֆիկական գրքային առանձնահատկությունը այստեղ հասցված է լավագույն մակարդակի: «Քաջ Նազարի» նկարագարդումները համոզիչ են և արդիական, օժտված են սուր բնութագրական գծերով և երբեք չեն հասցված անտեղի ավարտունության:

Արա Բեքարյանը զգում է ժանրը, զգում է ժողովրդական հումորի էությունը, նրա հմայքը ու դրանով ժպտում բոլոր կերպարներին: Կոմպոզիցիաների ներքին կառուցվածքը օգնում է բացահայտելու նկարագարդման հիմնական հերոսին՝ հումորին, որն իր առատության մեջ հակիրճ է, կենցաղային մեկնաբանման մեջ՝ սոցիալական հնչողության բարձրացված: Վաստակաշատ արվեստաբան Մանյա Ղազարյանի մեկնաբանմամբ «Նկարագարդումների մտահղացումներում առկա է գծի պլաստիկ օգտագործման հստակությունը, որտեղ գիծն ունի արտակարգ սրություն, հակիրճություն և հասնում է գեղանկարչական արտահայտչականության: «Քաջ Նազարի» նկարագարդումներում

գործողությունները դրված են հստակ միջավայրում, որտեղ գործում են «քանդակված» կերպարներ»⁶:

Աղվան Մխիթարյան

Արա Բեքարյանի գրքի նկարազարդումները
Ամփոփում

1950-ական թթ. կեսերից կերպարվեստի մյուս ճյուղերին զուգընթաց զարգանում է նաև հայկական գրաֆիկան: Արժեքավոր գործեր են ստեղծվում գրքարվեստի ասպարեզում, որոնք աչքի են ընկնում գեղարվեստական պատշաճ որակով և կատարողական վարպետությամբ:

Հայ նոր շրջանի կերպարվեստում գրքի նկարազարդման խոշորագույն վարպետներ Մարտիրոս Սարյանին, Հակոբ Կոջոյանին հաջորդում են նոր սերնդի ներկայացուցիչները. նրանցից էր Արա Բեքարյանը: Հոդվածում ներկայացված է Արա Բեքարյանի գրքի նկարազարդումների ոճապատկերային ինքնատիպ դրսևորումների մասին:

Արվեստագետի մի շարք աշխատանքներ՝ «Քաջ Նազար», «Մեծապատիվ մուրացկանները», «Երկիր Նաիրի», «Աղավնիներ», հայ գրքի նկարազարդման լավագույն դրսևորումներից են:

А. Мхитарян

Книжные иллюстрации Ара Бекаряна
Резюме

С середины 1950-х наряду с другими видами изобразительного искусства развивается армянская графика. Ценные работы создаются в области книжного искусства, которые отличаются художественным надлежащим качеством и исполнительным мастерством

В новом периоде армянского изобразительного искусства за великими мастерами книжной иллюстрации Мартироса Сарьяна, Акопа Коджояна следуют представители нового поколения, в их числе Ара Бекарян. В статье говорится о своеобразных проявлениях книжных иллюстраций Ара Бекаряна.

⁶ Մ. Նազարյան. Արա Բեքարյան: Գիրք արվում. Երևան, 1984, էջ 23:

Ряд работ художника- «Кадж Назар», *«Высокочитимые попрошайки»*, «Страна Наири», «Голуби», являются лучшими образцами армянской книжной иллюстрации.

A.Mkhitaryan

Illustrations of Ara Bekaryan's book

Summary

From the mid-1950s, along with other branches of fine arts Armenian graphics/visual arts also began developing. Valuable works were created in the field of book art, which were distinguished by their artistic performance and mastery.

During the Armenian Fine arts new period the representatives of the modern generation came to follow such prominent masters of illustration as Martiros Saryan, Hakob Khojoyan. One of this representatives was Ara Bekaryan. The article refers to the spectacular manifestations of Ara Bekaryan's book illustrations.

A number of works by the artist such as "The Brave Nazar"/ Քաջ Նազարը, "The Honorable Beggars"/ Մեծապատիվ Մուրացկաններ, Land of Nairi: Երկիր Նաիրի, "The Doves"/ Աղավնիներ are among the best illustrations of the Armenian book illustration